DOI: [10.32702/2307-2156-2020.2.38](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.2.38)

УДК 351

*Р. В. Палагусинець,
к. е. н., заступник керівника відділу
Управління забезпечення міжпарламентських зв'язків Апарату Верховної ради України
ORCID ID: 0000-0003-1399-7164*

РОЛЬ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ В ФОРМУВАННІ ЕФЕКТИВНОГО ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЮ ПОЛІТИКОЮ ДЕРЖАВИ

*Rostyslav Palagusynets
PhD in Economics, Deputy Head of Division,
Inter-Parliamentary Relations Directorate of the Parliament of Ukraine*

THE ROLE OF THE DIPLOMATIC SERVICE IN THE FORMATION OF EFFECTIVE STATE GOVERNANCE OF THE COUNTRY'S FOREIGN POLICY

У статті досліджується дипломатична служба України як один із важливих структурних елементів в системі органів державного управління України у сучасних міжнародних відносинах. Визначено місце дипломатичної служби в системі органів державного апарату Міністерства закордонних справ України. Проаналізовано різноманітні трактування вітчизняними та іноземними науковцями сутності категорії «дипломатична служба» та «дипломатія». У статті розглянуто становлення діяльності дипломатичних служб України, які є важливою складовою механізму здійснення його зовнішніх зносин. Особливу увагу приділено еволюції договірних засад та завдань, що стоять перед дипломатією України. Оцінена система дипломатичної служби України на сучасному етапі, яка проходить складний процес її вдосконалення для інтеграції в міжнародне співтовариство. Вивчено деякі аспекти управління дипломатичними відносинами, які регулюються Конституцією України та Законами "Про дипломатичну службу України", "Про державну службу", Трудовим кодексом України, Консульським статutom України, а також іншими нормативними актами та існуючі міжнародні договори. Визначено основні елементи діяльності дипломатичних представництв, де основні аспекти роботи базуються на захисті інтересів та законних прав та свобод громадян країни за кордоном та реалізації безпеки суспільства та держави. Досліджено проблеми та надано рекомендації щодо вдосконалення діяльності органів дипломатичної служби на основі аналізу законодавства. Оцінено систему дипломатичної служби України на сучасному етапі, яка проходить складний процес її вдосконалення, задля інтеграції в міжнародне суспільство. Досліджено наслідки від застосування основних складових дипломатичної служби у зовнішній політиці країни в сучасних умовах, які справляють позитивний вплив на авторитет та імідж та формують відповідний образ країни. Описано розробку відповідних пропозицій, в тому числі проєктів законодавчих актів, щодо посилення інституційної спроможності органів дипломатичної служби України, які мають імплементуватися протягом 2020 року.

The article examines the diplomatic service of Ukraine as one of the important structural elements in the system of public administration of Ukraine in modern international relations. The place of diplomatic service in the system of bodies of the state apparatus of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine has been determined. Various interpretations of the essence of the category «diplomatic service» and «diplomacy» by domestic and foreign scholars are analyzed. The article considers the formation of the diplomatic services of Ukraine, which are an important component of the mechanism of its foreign relations. Particular attention is paid to the evolution of contractual principles and tasks facing Ukrainian diplomacy. The system of the diplomatic service of Ukraine at the present stage, which is undergoing a complex process of its improvement for integration into the international community, is assessed. Some aspects of the management of diplomatic relations, which are regulated by the Constitution of Ukraine and the Laws "On Diplomatic Service of Ukraine", "On Civil Service", the Labor Code of Ukraine, the Consular Statute of Ukraine, as well as other regulations and existing international treaties. The main elements of the activity of diplomatic missions are determined, where the main aspects of work are based on protection of interests and legal rights and freedoms of citizens of the country abroad and realization of security of society and the state. Problems and recommendations for improving the activities of the diplomatic service based on the analysis of legislation have been studied. The system of the diplomatic service of Ukraine at the present stage, which is going through a complex process of its improvement, for integration into the international community, is assessed. The consequences of the application of the main components of the diplomatic service in the foreign policy of the country in modern conditions, which have a positive impact on the authority and image and form the appropriate image of the country. The development of relevant proposals, including draft legislation, to strengthen the institutional capacity of the diplomatic service of Ukraine, which should be implemented during 2020, is described.

Ключові слова: дипломатія; дипломатична служба; дипломатична діяльність; народна дипломатія; державна служба; дипломатичні відносини; зовнішня політика.

Key words: diplomacy; diplomatic service; diplomatic activity; people's diplomacy; civil service; diplomatic relations; foreign policy.

Обґрунтування актуальності обраної теми дослідження. Оскільки дипломатична служба являється одним із найважливіших інструментів реалізації зовнішньої політики, який сильно взаємопов'язаний із мистецтвом ведення переговорів, пошуком компромісів, метою яких є врегулювання спірних моментів між державами-учасниками, а також поглиблення міжнародної співпраці між країнами. Також дипломатична служба є невідокремленим структурним елементом державної служби України, яка має досить безпрецедентну галузеву специфіку, бо формує та реалізує зовнішню політику України на міжнародній арені, являється надзвичайно важливим чинником правотворчості в міжнародних відносинах, яка відстоює інтереси держави та громадяни керуючись нормативно-правовими нормами міжнародного та національного законодавства. У дослідженні поставлено завдання визначити роль дипломатичної служби у формуванні ефективного державного управління зовнішньої політики держави, де вивчення теперішнього досвіду, дозволить у подальшому сучасному підході визначитися у положеннях належної побудови дипломатичних відносин, задля формування ефективного державного управління зовнішньої політики держави.

Метою статті є дослідження ролі дипломатичної служби у формуванні результативної зовнішньої політики держави шляхом імплементації ефективної діяльності державного управління. Для досягнення мети визначено наступні завдання:

1. в загальних рисах проаналізувати дипломатичну службу України;
2. визначити основні засади функціонування дипломатичної служби України;
3. проаналізувати роль дипломатичної служби у формуванні державного управління зовнішньої політики держави.

При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз, статистичний аналіз, графічний, політологічний та геополітичний методи.

Аналіз досліджень і публікацій з аналізованої проблеми. Тематику дипломатичної служби та дипломатії досліджує значна кількість науковців. Зокрема, наукові праці А. Камінський, А. Журавель, А. О. Гончарова, А. Орлов, А. Юнак, Б. І. Гуменюк, В. І. Попов, Є. Григоренко, Л. Матлай, О. В. Опанасюк, О. В.

Щерба, О. Столяр, О. С. Чмельова, О. Ф. Сакун присвячені аналізу деяких аспектів становлення сучасної дипломатичної служби України в рамках інтеграції в ЄС та глобалізаційних процесів, які вплинули на розвиток та становлення державної служби та її зовнішньополітичної діяльності. Значну роботу з аналітичної оцінки дипломатичної служби здійснюють експерти Міністерства закордонних справ України.

Основний зміст дослідження. У сучасному світі зовнішньополітична діяльність дипломатичної служби є невід'ємним компонентом державного службового апарату, та має безпрецедентну галузеву специфіку, котра взаємопов'язана з ротацією особового кадрового складу дипломатичних службовців, оскільки в рамках системи Міністерства закордонних справ України кадровий склад дипломатичного корпусу підпорядковується під періодичне переміщення, відрядження на роботу з центрального апарату до дипломатичних установ розташованих за межами країни. Специфічною особливістю дипломатичної служби являється експансія законодавчих норм не тільки національного законодавства, крім того і міжнародного законодавства на дипломатичного службовця [1, с. 97].

Згідно з правовою доктриною трактування поняття «дипломатичної служби» тлумачать як спеціальний вид професійної службової діяльності [2, с. 421]. У Законі України «Про дипломатичну службу» в статті 1 інтерпретується поняття «дипломатичної служби» яка визначається як професійна діяльність громадян України, яка скерована на практичну реалізацію зовнішньополітичної діяльності України, захист національних інтересів країни у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян та фізичних та юридичних осіб України за кордоном [3].

Згідно з наданими повноваженнями спеціального органу державної влади, а саме Міністерства закордонних справ України, діяльність дипломатичного апарату України здійснюється виключно на державному рівні [4]. У зв'язку з проходженням дипломатичної служби формуються дипломатичні зносини, які регулюються Конституцією України, та наступними законами: «Про дипломатичну службу України» [3], «Про державну службу» [5], Кодексом законів про працю України, Консульським статутом України, а також іншими нормативно-правовими актами та чинними міжнародними договорами, де дозволі на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [2, с. 420].

Закон України «Про дипломатичну службу України» встановлює специфічні права та гарантії, особливі обов'язки, вимоги та обмеження, які являються визначальними ознаками дипломатичної служби та поширюються на кадровий склад дипломатичного апарату. Даний Закон установлює порядок організації дипломатичної служби, визначає фахові вимоги щодо штатних працівників дипломатичного апарату, надає розбірливу класифікацію посад штатних працівників дипломатичної служби, встановлює основи правових засад що стосуються дипломатичного службовця та обмеження які стосуються штатних працівників дипломатичного апарату, а також визначає основні поняття, завдання та функції дипломатичної служби. Дипломатична служба являється сферою міжнародних відносин, яка істотно вирізняється у всій сукупності від решти сфер громадського життя [3].

Важливо зазначити, що дипломатія та дипломатична служба досить відрізняються за трактування даних поняття та їхніми характерними ознаками [6]. Науковці трактують поняття «дипломатія» як організаційно-політичний інструмент з імплементації зовнішньополітичного курсу держави, яка містить комплекс прийомів та методів задля успішної реалізації зовнішньополітичних цілей, тобто являється певним механізмом побудови міжнародних відносин між суверенними державами, яка побудована та базується на взаємному обміні дипломатичними представниками, котрі втілюють національну самобутність своєї держави [7, с. 16].

Згідно із трактуванням наданим Оксфордським словником англійської мови «дипломатія» визначається інструментом реалізації завдань міжнародних відносин країни, шляхом здійснення переговорних процесів між державами-учасницями, де послы і посланники застосовують спеціальні засоби з метою забезпечення ведення ефективного переговорного процесу.

Провідний науковець В. Попов трактує «дипломатію» як засіб реалізації зовнішньої політики держави, через сукупність практичних заходів, прийомів та методів, реалізованих з урахуванням конкретних умов та характеру вирішуваних завдань, де офіційна діяльність глав держав та урядів, міністрів закордонних справ, дипломатичних представництв за кордоном, делегацій на міжнародних конференціях імплементують цілі та завдання зовнішньої політики держави, для захисту прав та інтересів держави, її установ та громадян які знаходяться за кордоном [8, с. 48-52].

Дипломатія є надзвичайно кодифікованою і формалізованою діяльністю, що здійснюється на підставі Віденської конвенції про дипломатичні відносини 1961 року. У ст. 3 Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р. [9, с. 98] численні загальноприйняті дипломатичні функції було зведено у кілька основних груп [10, с. 171]. Функції дипломатичного представництва полягають у:

- 1) представництві акредитуючої держави (надалі – АД) в державі перебування (надалі – ДП);
- 2) захисті в ДП інтересів АД та її громадян у межах, що допускаються міжнародним правом;
- 3) веденні переговорів з урядом ДП;
- 4) з'ясуванні всіма законними засобами умов і подій в ДП та повідомленні про них уряду АД;
- 5) заохоченні дружніх відносин між АД і ДП і в розвиткові їхніх взаємовідносин у галузі економіки, культури та науки [9, с. 98, 147].

Дипломатична служба являється одним із визначальних зовнішньополітичних службових апаратів держави, яка реалізовує дипломатичні зносини на міжнародній арені через певні державно-правові та

міжнародно-правові інститути, що відповідають за імплементацію дипломатичних завдань через різні форми дипломатії, які визначають в межах організаційно-правового поля, шляхом проведення відповідних дипломатичних переговорів. Існують наступні форми реалізації дипломатії:

1. Дипломатичні конференції, наради, конгреси, які можуть бути двох та багатосторонніми на різних рівнях – від спеціальних уповноважених до глав держав.
2. Безпосередній контакт, приватна розмова, яка дозволяє налагодити умови для вирішення складних міжнародних питань, залишаючи осторонь стандартні способи спілкування на кшталт таких каналів дипломатичного зв'язку, як пошта, кур'єри, посли з особливих доручень.
3. Дипломатичне листування: заяви, листи, ноти, меморандуми, декларацій та інше.
4. Представництво держави за кордоном на постійній основі, тобто діяльність посольств, місій та консульств.
5. Підготовка й укладення міжнародних договорів та угод з різних питань міжнародного співробітництва.
6. Безпосередня участь представників країни в діяльності міжнародних організацій та установ.
7. Висвітлення у пресі позиції держави та уряду, Міністерства закордонних справ з приводу подій міжнародного життя.
8. Публікація офіційних міжнародних актів та документів, які підтверджують відповідні зобов'язання.

Методи реалізації дипломатії визначаються як відповідні важелі впливу на уряди, дипломатичних представників та інших осіб іноземних держав, що використовують та застосовують світовий ефективний дипломатичний досвід ведення ділових зносин держав для досягнення поставлених перед нею завдань [11]. На сучасному етапі розвитку дипломатичних відносин визначають наступні основні методи та засоби імплементації дипломатії у сфері міжнародних відносин:

- офіційні та інші візити та переговори на вищому (саміти) і високому рівні;
- дипломатичні конгреси, конференції, наради і зустрічі;
- підготовка двосторонніх і багатосторонніх міжнародних договорів та інших дипломатичних документів;
- участь у роботі міжнародних організацій та їх органів;
- повсякденне представництво держави за кордоном, здійснюване її посольствами і дипломатичними місіями;
- дипломатичне листування;
- публікація дипломатичних документів;
- висвітлення в пресі позиції уряду з тих чи інших міжнародних питань.

Ключовим завданням дипломатії є реалізація зовнішньополітичної діяльності держави з урахуванням нормативно-правових норм чинного міжнародного та національного законодавства в чітко визначених законодавчо-правових рамках. Практична реалізація дипломатичних відносин визначає дії, які можуть суперечити змісту міжнародного права та не можуть бути виправдані у процесі здійснення дипломатичної діяльності, проте розрив дипломатичних зносин між дипломатією і міжнародним правом не допускається [12, с. 31-33]. Крім того, дипломатична служба виконує важливе одне із найважливіших завдань – вона виступає своєрідним буфером щодо забезпечення національної безпеки, оскільки формування і реалізація національних інтересів є предметом особливої уваги державних інститутів управління та суспільства в цілому [13, с. 23].

Сучасне міжнародне право в своїх нормах закріпило всі прогресивні законодавчі аспекти, що формувалося протягом еволюції міжнародних відносин. Згідно із чинним міжнародним законодавством жодна країна не має права змінювати норми міжнародного права, оскільки вони є результатом спільної угоди між державами. Сучасні норми українського законодавства в сфері діяльності дипломатичної служби та імплементації зовнішньої політики наближені до загальновизнаних принципів та норм міжнародного публічного права. У міжнародному праві відображається не зовнішня політика держав, як така, а тільки результат договірних зносин з різноманітних зовнішньополітичних напрямів, підсумок узгодження волевиявлень держав відбувається у формі підписання міжнародних договорів, який відповідає відповідним нормам міжнародного права. Саме тому даний результат не завжди демонструє міжнародно-правову позицію країн на міжнародній арені, тому значна кількість напрямів зовнішньої політики зазнають видозмін та поправок внаслідок домовленостей та компромісних поступок.

Важливим інструментом втілення національних інтересів залишаються дипломатичні служби, які працюють над врегулюванням відносин зі значною кількістю держав, урядових та неурядових міжнародних організацій. Ефективна реалізація зовнішньополітичної політики забезпечує зміцнення міжнародних позицій власних країн, тим самим посилюючи їхній вплив на світову політику [12, с. 31-33].

Зараз наша країна знаходиться в умовах перехідного стану, в межах якого відбувається вибір геостратегічних пріоритетів, реалізація яких покладається у першу чергу на систему органів дипломатичної служби [13, с. 23]. Якщо оцінювати систему дипломатичної служби України яка на сучасному етапі є сформованою, але на даному етапі проходить важкий, суперечливий процес її вдосконалення, якому характерні структурні елементи та ознаки тодішньої системи дипломатичної служби, які несумісні з новими міжнародними відносинами, які сформувалися в Україні. Задля імплементації новітніх підходів та пошуку раціональної моделі організації дипломатичної служби зобов'язують здійснення наукового припущення та прогнозування. Оскільки дані питання об'єктивно вимагають всестороннього дослідження та аналізу історичної

ретроспективи, досвіду, традицій української дипломатичної служби. Особливо слід звернути увагу на сучасну теорію служби у структурі зовнішньополітичного відомства може базуватися та удосконалюватися, насамперед на основі українського історичного досвіду.

Одним з головних структурних елементів державної влади та державного управління являється дипломатична служба, де надзвичайний професіоналізм являється найважливішою взірцевою особливістю. Завжди працівників дипломатичної служби та дипломатів індивідуалізували всебічна ерудованість, дисциплінованість, освіченість, вправність результативно застосовувати новітні інформаційні технології, пронизливе усвідомлення історичної самобутності свого народу, оскільки дані моменти являються фундаментальними критеріями, які мають відношення до служби в апараті зовнішньополітичного відомства.

Функціональне вирішення політичних завдань, а також значної кількості завдань адміністративно-управлінського характеру щодо професійної асекурації високоефективної діяльності зовнішньополітичного відомства України здійснюється дипломатичною службою, де основною діяльністю являється документальне, протокольне, адміністративно-технічне, правове, фінансово-економічне забезпечення зовнішньополітичних структур, а також в основі містить інформаційно-аналітичну, організаційно-управлінську та кадрову роботу [2, с. 421].

Оскільки служба в дипломатичних установах являється досить специфічною сферою професійної діяльності, де основною своєрідністю даної роботи є:

- 1) націленість на захист інтересів, гарантування безпеки суспільства та держави на міжнародній арені;
- 2) не порушувати та захищати законні права та свободи громадян країни за кордоном;
- 3) убезпечення невимушеної участі громадян у державних справах;
- 4) стратегічний курс на імплементацію владних повноважень, а також політичних і соціальних державних завдань, а саме: інформаційно-аналітичних, організаційно-управлінських, фінансово-господарських завдань;

- 5) імплементація управлінських функцій державно-політичного адміністрування;

- 6) формування відповідних умов для безпечного та гідного життя кожної людини [2, с. 421].

Україна націлена на формування відповідної системи державної служби, яка тримає свій дипломатичний курс на приєднання, заохочення та утримання найкращих штатних працівників дипломатичного корпусу та санкціонує своєчасне позбавлення від професійно непридатних службовців. У прямо-пропорційній залежності знаходиться кар'єрний ріст дипломатичного службовця, а також його звання, класи та ранги від індивідуальних професійних досягнень, набутих професійно-ділових якостей та результативних показників роботи, які не залежать від статі, раси, національності, фінансового положення, релігійних і політичних орієнтацій, місця проживання, походження. Головними професійними рисами дипломатичного службовця є наявність спеціальних знань, умінь та навичок; професійна підготовленість до виконання посадових обов'язків; відповідальне відношення до дипломатичної справи та високий рівень духовно-моральної культури, а також обов'язковою необхідністю для службовця є наявність широкого політичного кругозору, знання іноземних мов, спостережливість та вміння розпізнати істину [14, с. 67].

На новому етапі становлення зовнішньої політики та міжнародних відносин Україна інтегрується у європейське співтовариство та бере участь у міжнародних організаціях за наступними напрямками співробітництва з ЄС у галузях юстиції, свободи та безпеки, безвізового діалогу з ЄС, регіонального співробітництва з ЄС, допомога у сфері інституційної розбудови зі сторони ЄС, консультативна місія ЄС з реформування сектору цивільної безпеки України, співробітництва в енергетичній сфері та інвестиційного співробітництва, торговельного та економічного співробітництва, особливого партнерства з НАТО. Менеджмент сучасних відносин України з ЄС та з іншими державами та міжнародними організаціями забезпечує сучасна дипломатична служба України [15, с. 269].

У процесі європейської інтеграції України важливим є адаптація дипломатичної служби до єдиних європейських принципів, компетентнісний підхід у підготовці дипломатів, який відповідав би загальноприйнятим стандартам Європейського Союзу, що відповідно б сприяло активізації двостороннього співробітництва між Україною та країнами ЄС у різних сферах. Однією з основних складових реформи дипломатичної служби повинна відбутись трансформація від наявної лінійної до більш функціональної системи адміністрування з передачею повноважень середнім та нижнім ланкам дипломатичної служби [1, с. 97].

Дипломатична служба України представлена системою органів, серед яких: 1) Міністерство закордонних справ України; 2) представництва Міністерства закордонних справ України на території України; 3) закордонні дипломатичні установи України [13, с. 23].

В Україні у 2017 році було акредитовано одне Представництво Європейського Союзу, ГУАМ, яка являється однією міжнародною регіональною організацією, одна міжурядова організація, дві моніторингові місії та одна консультативна місія, а також 77 посольств іноземних держав та 18 представництв міжнародних організацій, де загальна кількість даних установ становить 101 штучку. Станом на грудень 2018 року в Україні було акредитовано на 1 посольство менше у порівнянні з 2017 роком, проте на 1 представництво міжнародних організацій більше у порівнянні з 2017 роком, інші показники залишилися незмінними. Консульські установи іноземних держав станом на грудень 2018 року представлені в Україні 21 генеральним консульством та 6 консульствами, і 102 почесними консульствами. Станом на березень 2019 року в Україні було акредитовано та сама кількість установ що і у 2018 році, проте було збільшено на 1 почесне консульство у порівнянні з попереднім роком [16].

Однією з найскладніших, відповідальніших та найцікавіших видів діяльності, що забезпечує вирішення та імплементацію державних стратегічних завдань, які акцептують у всебічному масштабі розкрити багатосторонню людську індивідуальність являється дипломатична служба у структурах зовнішньополітичного відомства країни [2, с. 421].

Україна націлена на формування відповідної системи державної служби, яка тримає свій дипломатичний курс на приєднання, заохочення та утримання найкращих штатних працівників дипломатичного корпусу та санкціонує своєчасне позбавлення від професійно непридатних службовців. У прямо-пропорційній залежності знаходиться кар'єрний ріст дипломатичного службовця, а також його звання, класи та ранги від індивідуальних професійних досягнень, набутих професійно-ділових якостей та результативних показників роботи, які не залежать від статі, раси, національності, фінансового положення, релігійних і політичних орієнтацій, місця проживання, походження. Головними професійними рисами дипломатичного службовця є наявність спеціальних знань, умінь та навичок; професійна підготовленість до виконання посадових обов'язків; відповідальне відношення до дипломатичної справи та високий рівень духовно-моральної культури, а також обов'язковою необхідністю для службовця є наявність широкого політичного кругозору, знання іноземних мов, спостережливість та вміння розпізнати істину [14, с. 67].

Глобалізаційні процеси торкнулись всіх сфер політичного та соціального життя. Крах двоблокової системи, поява нових незалежних держав на політичній карті світу, розмивання кордонів між державами, усвідомлення неспроможності вирішення глобальних проблем людства поодиночці – все це стало каталізатором еволюції дипломатії. Дипломатії потрібно пристосовуватись до нових форм ведення міжнародних відносин, адаптуючи класичні дипломатичні методи до викликів нового тисячоліття, впроваджуючи нові засоби ведення дипломатії [17].

Традиційні способи ведення дипломатичних відносин зазнали значних змін, оскільки з'явилися інші методи та інструменти, виникли нові терміни, такі, як медіа-дипломатія, twitter-дипломатія, як наслідок зміни засобів ведення дипломатії ведуть за собою і зміну ролі посла.

Очевидно, що в XXI столітті вимоги до дипломата значно підвищуються, де дипломат нової формації повинен проявляти себе передусім як досвідчений аналітик, менеджер та координатор. Значною стає його роль посередника між офіційною та неурядовою дипломатією, його здатність виявити та мобілізувати неурядові ресурси для досягнення державних цілей [18, с. 9-10]. Основним завданням дипломата нового покоління являються розрахунки, коли і яким чином урядові дипломатичні ресурси можуть бути представлені іншим міжнародним акторам для реалізації їх цілей на міжнародній арені [19, с. 24-25].

Використання інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) у апараті МЗС в основному було зосереджено на внутрішніх операціях до теперішнього часу, але в останні декілька років концепція електронної дипломатії почала інтегруватись та видозмінювати традиційні методи дипломатії для підтримки імплементації численних функцій дипломатів [20, с. 502]. На сучасному етапі розвитку в зв'язку з розвитком засобів комунікації — телебачення, радіо, електронної пошти — підвищуються й вимоги до інформаційного інтегрування діяльності роботи закордонних установ [21, с. 235].

Значення дипломатичних служб в формуванні сучасної зовнішньої політики безсумнівно зростає, яке зумовлено в першу чергу тим, що силове розв'язання конфліктів, міжнародних проблем стає більш непередбачуваними та небезпечнішими, а глобалізація імплементації сучасних реформ міжнародних відносин та вихід на світову арену недержавних учасників, змушує дипломатію активно інтегруватися в процес створення та визначення нового світового порядку.

Попри всі труднощі та проблеми, зовнішньополітична діяльність України стала визначальною державною сферою яка забезпечує гідний захист інтересів держави на міжнародній арені. Долаючи пережитки радянської системи зовнішніх зносин і вибудовуючи якісно нову лінію дипломатичних зв'язків, українська дипломатія змогла себе зарекомендувати світовій спільноті, як рівноправного суб'єкта міждержавних відносин. Концепція зовнішньої політики України переформатувалась у складну рухома систему, метою якої є найефективніше забезпечення повноцінного статусу на геополітичній площині, як повноцінного і повноправного суб'єкта у системі міжнародних відносин.

В умовах глобалізації поступово зникає межа між зовнішньою і внутрішньою політикою. Проблеми, що колись вважались суто внутрішньою справою тієї або іншої країни, найчастіше можна розв'язати лише на міжнародному рівні зусиллями акредитованих держав. Саме в сучасну епоху виникнення нових глобальних політичних та економічних викликів, коли подолання політичних небезпек ставить на порядок денний потребу в особливо близькому спілкуванні політичних кіл країн світу, а зростаюча конкурентна боротьба в міжнародних сферах вимагає використання всіх існуючих шансів для захисту національних інтересів, де вправна та професійна дипломатія стає незамінною. Нові тенденції в міжнародних відносинах свідчать про те, що фігура професійного дипломата в найближчий час залишатиметься необхідною для забезпечення формату двосторонніх відносин в країні перебування [17].

Новий виклик який постав перед Україною являється збройна агресія Російської Федерації проти України, варто визнати, що будь-яка війна – це поразка дипломатії. Значення дипломатичної служби, та її роль у врегулюванні конфліктів важко недооцінити. Головним завданням дипломатії досі залишається донесення достовірної інформації про перебіг подій на території, де ведуться військові дії. З огляду на активну пропаганду та дезінформацію російської сторони, досягти цього доволі важко. Україна досі вимушена відбивати атаки не тільки військові, а й дипломатичні.

Оцінюючи слабкі місця української дипломатії, на думку експертів найбільшою мірою ефективній зовнішній політиці України заважають відсутність стратегічного бачення зовнішньої політики (81%), брак уваги до кадрового питання (61%), недостатня координація між органами державної влади (44%). Звісно, більше половини опитаних (51%) також вважає, що шкодить ефективності й зовнішня агресія з боку Росії, проте, як бачимо, значна кількість проблем знаходиться у структурі дипломатичної служби країни.

Згідно з наданими статистичними матеріалами Порталу зовнішньої політики, було проведено опитування Радою зовнішньої політики "Українська призма" в період від 9 до 17 грудня 2019 року, де було опитано 103 експерти, які вказали на основні провали у зовнішній політиці країни: продовження війни з РФ (16%), Мінськ 2 (16%), втягування у внутрішньополітичну боротьбу США (13%), брак помітного прогресу у відносинах з НАТО (9%), та інші зовнішньополітичні питання (див. рис. 1.) [22].

Рис. 1. Найбільші провали зовнішньої політики України за останні 5 років (%)

Примітка: сформовано на основі джерела: [22]

Найбільшим досягненням в сфері державного управління зовнішніми відносинами за останні роки є набуття сили угодою про Асоціацію з ЄС та запровадження безвізового режиму. Попри значну внутрішню та зовнішню турбулентність, Україна таки домоглась безперешкодного пересування Європою, проте це не єдине досягнення (див. рис. 2.) [22].

Рис. 2. Найбільші досягнення зовнішньої політики України за останні 5 років (%)

Примітка: сформовано на основі джерела: [22]

В межах реформування дипломатичної служби було здійснено ґрунтовну та кропітку роботу з модернізації нормативно-правової бази, в результаті було розроблено 16 нормативно-правових актів, які регулюють питання проходження дипломатичної служби. У контексті реалізації комплексної реформи державного управління затверджено нову структуру апарату Міністерства відповідно до вимог Концепції оптимізації системи центральних органів виконавчої влади та Концепції запровадження посад фахівців з питань

реформ. Враховуючи наведене, у 2019 році МЗС забезпечено реалізацію державної політики у сфері зовнішніх відносин з урахуванням цілей державної політики, мети та завдань, на досягнення яких спрямовано реалізацію бюджетної програми 1401010.

Впродовж 2020 року Міністерство закордонних справ України імплементує наступні положення задля покращення діяльності дипломатичних установ:

1. Застосування ефективних механізмів з врахуванням світового досвіду представництва зовнішньоекономічних інтересів України за кордоном.

2. Опрацювання співвідносних пропозицій, а також проєктів законодавчих актів, стосовно покращення інституційної спроможності органів дипломатичної служби задля налаштування ефективного процесу діяльності українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за кордоном.

3. Формування та імплементація інтегрованої сучасної цифрової платформи підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які визначені в рамках діяльності Ради експортерів та інвесторів при МЗС України.

4. Дослідження з врахуванням світового досвіду пропозицій щодо формування новітньої системи підтримки експортної діяльності України та залучення потоку іноземних інвестицій.

5. Визначення з країнами-кредиторами та міжнародними фінансовими організаціями можливостей надання Україні фінансової допомоги для імплементації реформ.

6. Затвердження міжнародного авторитету України на міжнародній арені, а також покращення її іміджу та подолання спотворених стереотипів через засоби культурної і публічної дипломатії.

7. Впровадження культурно-іміджевих заходів за кордоном задля підвищення рівня інформованості іноземної аудиторії щодо досягнень громадянського суспільства, традиційної та сучасної культури України.

8. Здійснення інформаційних кампаній на протидію антиукраїнській пропаганді за кордоном.

9. Забезпечення здійснення внутрішньодержавних процедур задля набрання чинності угодами щодо лібералізації візових режимів з наступними країнами: Аргентиною, Еквадором, Колумбією, Маршалловими островами та Монголією, та укладення Угоди про запровадження безвізових поїздок громадян з Гренадою [16].

Отож, підсумовуючи вищесказане, зазначимо, що українська дипломатична служба відіграла значну роль у формуванні зовнішньополітичної стратегії державного управління. Припускаємо, що значення дипломатії, зважаючи на виклики часу та військово-політичну ситуації в світі, буде зростати. На даний момент, її роль дещо недооцінена. Важко говорити про ефективність дипломатичної служби в державному управлінні зовнішньою політикою, оскільки політична ситуація в Україні та світі загалом далека від стабільності.

Висновки. Сучасні дипломатичні відносини нині є важливою галуззю міжнародних відносин, оскільки високопрофесійна та вдало організована дипломатична служба являється нерозривним структурним елементом державної служби України, позаяк успішне функціонування державного апарату базується на дотриманні та виконанні базових функцій і вирішенні політичних та міжнародних завдань стратегічної важливості для України на міжнародній арені.

Проаналізувавши вищевикладене, можна узагальнити, що дипломатична служба відіграє важливу роль у формуванні зовнішньополітичного вектору та є одним із ключових елементів у сфері державного управління, адже роль дипломатії, як знаряддя зовнішньої політики країни, завжди була значною. Дослідження контексту, у якому відбувається становлення сучасної моделі дипломатії, приводить до висновку, що майбутнє дипломатії багато в чому залежить від того, по якому шляху піде надалі становлення нового світового порядку. Протягом століть принцип збереження рівноваги сил заради забезпечення миру й плідного співробітництва був каноном співіснування між суверенними державами, відповідно до якого будувалась й вся система дипломатичної служби.

Отож, дипломатична служба є одним із ключових елементів у сфері державного управління та основою зовнішньополітичної діяльності, адже це стосується як світових масштабів так і України.

Література.

1. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України : матеріали конгресу за міжнар. участю (Київ, 17-18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, І. А. Грицяка, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2013. С. 97-98.

2. Гончарова А. О. Дипломатична служба як складова частина державної служби України. Актуальні проблеми державного управління. 2011. № 1. С. 420-424. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_51.

3. Про дипломатичну службу України : Закон України від 20.09.2001 № 2728-III // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.

4. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України: Указ Президента України від 06.04.2011 № 381/2011 // Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/381/2011>.

5. Про державну службу : Закон України від 16.12.1993 № 3723- XII : із зм. і доп. станом на 16.07.2020 // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.

6. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006 р. № 960. // Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text>.

7. Попов В. І. Сучасна дипломатія: теорія і практика : [курс лекцій, прочитаних у 1991 – 1998 рр. в Дипломатичній академії МЗС РФ]. Москва : Наукова книга, 2000. Ч. 1. 678 с.
8. Юнак А. Роль медіа дипломатії у зовнішньополітичних стратегіях України. Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право. 2013. № 3. С. 48-52. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_3_10.
9. Vienna Convention on Diplomatic Relations. Done at Vienna, on 18 April 1961 // United Nations Treaty Series (UNTS). 1965. Vol. 500. № 7310. P. 96–126, 146–161.
10. Сакун О. Ф. Дипломатическое ремесло. Москва : Междунар. отношения, 2007. 440 с.
11. Hockings B., Mellisen J. Diplomacy in the digital age. 2015. URL: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital_Age_Clingendael_July2015.pdf.
12. Матлай Л. Дипломатична служба Іспанії у новому тисячолітті. Humanitarian vision. 2017. Vol. 3, Num. 1. С. 31-36. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2017_3_1_8.
13. Григоренко Є., Журавель А. Дипломатична служба в механізмі реалізації законодавства про національну безпеку України. Європейська дипломатія у XXI столітті: матеріали науково-практичного круглого столу (21 грудня 2018 року). Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. С. 23-26
14. Гуменюк Б. І., Щерба О. В. Сучасна дипломатична служба : [навч. посіб.]. Київ : Либідь, 2001. 255 с.
15. Чмельова О. С., Чуйко Ю. В. Сучасна дипломатична служба України як гарант ефективних міжнародних відносин. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність "Форвард-2016" : тр. 7-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 грудня 2016 р. / ред. П. Г. Перерва, Є. М. Строков, О. М. Гуцан. Харків : НТУ "ХПІ", 2016. С. 269-270.
16. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/>.
17. Опанасюк О. Новітні тенденції у роботі дипломатичного агента XXI ст. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2989.
18. Гуменюк Б. Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання. Зовнішні справи. 2008. № 12. С. 9-13.
19. Орлов А. В. В наступившем году дипломатии скучать не придется. Международная жизнь. 2002. №2. С. 24-30.
20. Al-Muftah H., Weerakkody V., Rana N. P., Sivarajah U., Irani Z. Factors influencing e-diplomacy implementation: Exploring causal relationships using interpretive structural modelling. Government Information Quarterly. 2018. № 35. P. 502–514.
21. Канигін Ю. М., Кушерець В. І. Парадокси історії в контексті Біблії. Київ, 2008.
22. Українська призма. Рада зовнішньої політики. «Дипломатичні результати 2019». URL: <http://prismua.org/2019-12-20/>

References.

1. Stolyar, O. (2013), "Development of diplomatic service in the context of Ukraine's European choice", *Vnutrishni j zovnishni aspekty ievrointehratsijnoi polityky Ukrainy* [Internal and external aspects of Ukraine's European integration policy], Materialy konhresu za mizhnarodnoiu uchastiu [Proceedings of the congress with international participation], National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv, Ukraine, pp. 97–98.
2. Honcharova, A.O. (2011), "Diplomatic service as an integral part of the civil service of Ukraine", *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia*, [Online], vol. 1. pp. 420-424, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_51 (Accessed 13 Feb 2020).
3. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On the diplomatic service of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2728-14> (Accessed 13 Feb 2020).
4. The Decree of the President of Ukraine (2011), "On approval of the Regulation on the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/381/2011> (Accessed 13 Feb 2020).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993), The Law of Ukraine "On civil service", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On approval of the Regulation on the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text> (Accessed 13 Feb 2020).
7. Popov, V.I. (2000), *Suchasna dyplomatiia: teoriia i praktyka*. [Modern diplomacy: theory and practice], Naukova knyha, Moscow, Russian Federation.
8. Yunak, A. (2013), "The role of media diplomacy in foreign policy strategies of Ukraine", *Bulletin of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"*. *Politology. Sociology. Right*, [Online], vol. 3. pp. 48–52, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_soc_2013_3_10 (Accessed 13 Feb 2020).
9. Vienna Convention on Diplomatic Relations (1965), Done at Vienna, on 18 April 1961. *United Nations Treaty Series (UNTS)*. Vol. 500. № 7310. P. 96–126, 146–161.
10. Sakun, O.F. (2007), *Dyplomatycheskoe remeslo*. [Diplomatic craft], International Relations, Moscow, Russian Federation.

11. Hockings, B. and Mellisen, J. (2015), "Diplomacy in the digital age". available at: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Digital_Diplomacy_in_the_Digital_Age_Clingendael_July2015.pdf (Accessed 13 Feb 2020).
12. Matlaj, L. (2017), "Diplomatic Service of Spain in the new millennium", *Humanitarian vision*, [Online], vol. 3, pp. 31-36. available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/hv_2017_3_1_8 (Accessed 19 August 2020).
13. Hryhorenko, Ye. and Zhuravel, A. (2019), "Diplomatic service in the mechanism of implementation of legislation on national security of Ukraine", *Yevropejs'ka dyplomatiia u XXI stolitti*: [European diplomacy in the XXI century], materials of the scientific-practical round table (December 21, 2018), [materialy naukovo-praktychnoho kruhloho stolu (21 hrudnia 2018 roku)], KhNU im. V. N. Karazina, Kharkiv, Ukraine, pp. 23-26
14. Humeniuk, B.I. and Scherba, O.V. (2001), *Suchasna dyplomatychna sluzhba* [Modern diplomatic service], Lybid', Kyiv, Ukraine.
15. Chmelyova, O.S. and Chuyko Yu.V. (2016), "Modern diplomatic service of Ukraine as a guarantor of effective international relations", *Strategii innovatsijnoho rozvytku ekonomiky Ukrainy: problemy, perspektyvy, efektyvnist' "Forward-2016"* [Strategies of innovative development of the economy of Ukraine: problems, prospects, efficiency "Forward-2016"], International scientific-practical Internet-conference of students and young scientists [Mizhnarodna naukovo-praktychna Internet-konferentsiia studentiv ta molodykh vchenykh], National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv, Ukraine, pp. 269–270.
16. The official site of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine, available at: <https://mfa.gov.ua/> (Accessed 13 Feb 2020).
17. Opanasiuk, O. (2017), "The latest trends in the work of a diplomatic agent of the XXI century", available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2989 (Accessed 13 Feb 2020).
18. Humeniuk, B. (2008), *Dyplomatiia doby hlobalizatsii: novi vyklyky ta zavdannia*, [Diplomacy of the globalization era: new challenges and tasks], Foreign Affairs, [Zovnishni spravy], vol. 12, pp. 9-13.
19. Orlov, A.V. (2002), *V nastupyvshem hodu dyplomaty skuchat' ne prydet'sia*, [In the coming year of diplomacy will not be bored], International life., [Mezhdunarodnaia zhyzn'], vol. 2, pp. 24-30.
20. Al-Muftah, H. Weerakkody, V. Rana, N.P. Sivarajah, U. and Irani, Z. (2018), "Factors influencing e-diplomacy implementation: Exploring causal relationships using interpretive structural modelling", *Government Information Quarterly*, vol. 35. pp. 502–514.
21. Kanyhin, Yu.M. and Kuserets, V.I. (2008), *Paradoksy istorii v konteksti Biblii*, [Paradoxes of history in the context of the Bible], Kyiv, Ukraine.
22. Ukrainian prism. Foreign Policy Council. (2008), "Diplomatic results of 2019", available at: <http://prismua.org/2019-12-20/> (Accessed 13 Feb 2020).

Стаття надійшла до редакції 20.02.2020 р.